

KISEBB ÜZEMŰ NYOMDÁK BERENDEZÉSE.

Ha figyelembe vesszük ma a kisebb üzemű nyomdák működését, minde-
nekelőtt két tényt kell konstatálnunk:

először is a kevéssé képzett munkaerőt, másodsor az anyag haszon-
talan voltát. Hogy ez mind honnan ered, betudhatjuk akár a tulajdonos
kielégíthetetlen gazdagodási vágyának, akár pedig szakbeli tudatlan-
ságának. Tény az, hogy rendszerint csak annyit ért az üzlethez, mint
hajdú a harangöntéshez, azaz hogy mégis annyit, hogy abból hasznot
kell húzni. Harmadrendű dolog előtte minden esztétikai szempont, mivel
az esztétika szerinte „drága“, azaz nem hajt annyit, amennyiért érde-
mes volna nyomdatulajdonosnak lenni. Könnyű azt is elképzelni, mily
módon keletkeznek a kisebb nyomdák. Legnagyobb részt árverésekről
hordják össze őket, vagy az egyes nyomdák kiselejtezett anyagából
táplálkoznak. Amit legjobban bizonyít az a körülmény, hogy néme-
lyikében két-, sőt háromféle magasságú betűanyagot is találunk. Nem
mondom, hogy valamennyi kis nyomda ezen a bázison épül, de az
átlag így keletkezik. Szó sincs róla, van aztán áldozatkész princípális
is, ki szinte tobzódik a különféle anyagok megrendelésében. Túltömi
nyomdáját mindenfélével, amit boldog-boldogtalan kínál neki. De ez
aztán oly anyag, aminek sohasem veszi a hasznát, mert távol áll attól
a munkakörtől, melynek betöltése a tucatnyomdákra van bízva. Ha
azonban használja is, olyan munkákat produkál velők, amínökön mi
nyomdászok legtöbbször megbotránkozunk. Erre példának csak annyi
legyen mondva, hogy tudtam egy kis nyomdát, mely időközben az
előbbi sorokban vázolt körülmények között ment tönkre; hol két nagy
oly csordultig teli garmond groteszk (Steinschrift) szekrény volt, hogy
bármely fővárosi nagyobb nyomda nem tudta volna használatban értéke-
síteni. Hogy azonban itt ebben a kis nyomdában minek kellett, azt a
tulajdonos csak annyiban tudta indokolni, hogy engedve egy ügynök
unszolásának, aki nem tudta eléggé magasztalni ennek a betűanyagnak
használhatóságát: ráállt annak vételére. Csak később a gyakorlatban,
amikor szedő is volt már a háznál: tapasztalta, hogy mennyire hasz-
nálható anyagot kapott, amikor szedője kizárás híján, egyes alkalmas
betűkből spáciumot és félnégyzetet csinált. Ezért nem eléggé hangsú-
lyozható: mennyi körültekintéssel kell lenni a kisebb nyomda beren-
dezésénél és mennyire fontos a munkakör helyes megítélése, hogy a
kor igényeinek megfelelő nyomtatványok napvilágot lássanak.

A kis nyomda tulajdonosának mindenekelőtt figyelemmel kell lennie arra, hogy oly anyagot szerezzen be, melyet a mindennapi nyomtatványok nagy részénél alkalmazni lehet. Főképpen a merkantilis munkákra és az apró mestermunkákra, az úgynevezett családi nyomtatványokra, melyeket a különféle alkalmak teremtenek (ilyenek az eljegyzési, esküvői és keresztelési értesítések, továbbá gyászjelentések, meghívók, üzletmegnyitásról szóló értesítések, levélfejek, borítékok, számlák, árlapok, névjegyek stb.). Nagyobb munkákra (például két- vagy háromíves füzetekre — többívesről nem is lehet szó —, árjegyzékekre stb.) a kisebb üzemű nyomdász nem számíthat, illetve erején felüli lenne vállalkozása, ha ilyenbe belemenne, ha csak nem készítteti más nyomdában. Így fölöslegessé válik üzletében egy oly betűanyag, mely viszont a nagy nyomdában nélkülözhetetlen. Ez a nélkülözhető és fölösleges anyag a nem-mediaevalis jellegű *antiqua* összes kiegészítő részeivel, úgymint: a kurzív, a félkövér és kövér *aldine*, a grotesque (*Steinschrift*) összes fajai stb. Ez a betűanyag a kis nyomda üzletmenetében teljesen fölösleges, mert praktikusabb és jobb anyaggal, a mediaevalissal pótolható. Dacára ennek, az előbbi látjuk — olcsóságánál fogva — dominálni.

Nem hagyhatom megjegyzés nélkül Kovács Károly szaktárs pályanyertes cikkének (megjelent a *Nyomdász-Évkönyv és Uti Kalauz* 1900. és 1901. évfolyamaiban), mely a vidéki középszerű nyomdák berendezését tárgyalja, ama sorait, melyben a mediaevalis jelleget mellőzhetőnek mondja. Véleményem szerint a középszerű nyomda is sokkal praktikusabb anyagot nyer a mediaevalissal, mint a közönséges *antiquával*, amennyiben az előbbivel minden rendű munkát készíthetünk, míg az utóbbival nem.

A mediaevalisnak nyújtandó tehát az előny, már azért is, mert a közönséges *antiqua* alkalmazása a mestermunkáknál ma már a legvaszkosabb izléstelenségre vall. Így tehát a józanul és praktikusan gondolkodó princípális az előbbieket már nem szerzi be, hanem helyettük a mediaevalis jellegű betűfajokkal dolgozik.

A mediaevalis betűfajok közül a kis nyomda legbecsesebb anyaga kétségkívül a román mediaevalis lehet. Ez oly betűanyag, mely beláthatatlan időnkig fog uralkodni. Metszésében van valami graciózus báj, mely mindenki előtt kedvelté teszi. Ez biztosítja a hosszú életet neki, mit legfényesebben tanúsít az, hogy már körülbelül tíz éve van forgalomban és még mindig nem akadt oly betűfaj, mely kiszorította volna a modern betűk lajstromából.

Kurzívja alkalmazható körlevelekhez, keskeny, kövér és félkövér faja pótol minden más markáns betűfajt. Nagyobb fokaival pedig úgy a közönségesnek, mint a kövérnek bármely nyomtatvány fő sorai imponánsan szedhetők. Egyszóval ezzel a betűvel szinte teljesen fölszereltnek tekinthető a kisebb akcidens-nyomda.

Hogy ebből a betűfajból mily fokok szerzendők be, a következőkben válaszolok. Mert ebben is vannak oly fokok, melyek a kis nyomda üzemében alig jutnak használathoz.

A közönségesből 6 ponttól 28 pontig, kihagyva a páratlan pontokat (7 és 9); természetesen a 10 és 12 pontosból (mint könyvbetű) nagyobb mennyiség szerzendő be, mint a többi fokozatokból; annyi nem szükséges, hogy abból három-négy 13-as alakú ív legyen szedhető, hanem körülbelül két nagy szekrényre valót, ha esetleg két-három

nagyobb (pl. 2° alakú) négyoldalas körlevelet egyszerre kapunk. A hat pontosból egy, míg a nyolc pontosból két minimumot rendelhetünk, a tizennégy pontosból szintén két minimumot, a tizenhat pontosból egy-két minimummal többet, mert ezt gyakrabban használhatjuk, mint az előbbi; két cicerónál a fiókokba (Stecklade) kezdhetjük rakni a betüket, mely elég, ha a kétcicerósból teljesen megtelik, huszonnyolc pontosból pedig félig. A huszonnyolc pontnál nagyobb fokokat e betűnél azért tartom fölöslegesnek, mert azok a kövérből és félkövérből szerezhetők be, amelyek sokkalta jobban használhatók, mint a közönségesnek e fokai.

A kurzív 6 ponttól 20 pontig (7 és 9 pont ismét nem); a hat és nyolc pontosból elég egy-egy minimum, míg a tiz és tizenkét pontosból egy-egy telt szekrényt rendelünk, a tizennégy, tizennyolc és húsz pontosból pedig egy háromnegyedrészig telt szekrényvel beérhetjük, a nagyobb fokok fölöslegesek.

A keskeny félkövért és félkövért szintén a hatpontostól kezdve szerzendő be és folytatható egész hat ciceróig. A hatpontosból egy minimum, a nyolc pontosból két minimum, a tiz és tizenkét pontosból egy-egy telt kis szekrény, amit egyébként a tizennégy, tizenhat és húsz pontosból is ebben a mennyiségben szerezhetünk be. Két cicerótól kezdve ismét fiókokba helyezzük el a betüket; itt már mindegyik fokból két fiókkal rendelhetünk, az egyikben a verzálisokat, a másikban a kurrens betüket helyezve el.

Az utóbbinak nagyobb fokai kisebb plakátokhoz igen praktikusán alkalmazhatók. Ezt a betűfajt a hatás kedvéért iparkodjunk minél ritkábban keverni más fajtákkal, miáltal azt érzük el, hogy mindig egyöntetű képet nyerünk, mely sokkal szebb, mintha a régi, célnélküli betűkeverést követjük.

A díszbetűk beszerzését mindig anyagi erejétől tegye függővé a kis nyomda tulajdonosa. Mert díszbetű alig van olyan, mely ajánlható és melyről biztosak lehetnének, hogy sokáig marad fölszínen. Egy tanáccsal azonban szolgálhatok: mindig határozott vonalú díszbetűt részesítsünk előnyben, mert ezek hosszabb életűek, mint az úgynevezett ecsetbetűk, kezdve az Eckmanntól egészen a Wittelsbachig és azontúl, melyek még ebben a zsánerben születni fognak. Ezeket hagyja a kis principális látókörén kívül.

Egynél több díszbetűfajt sohase szerezzen be. És ebből is csak a legminimálisabb mennyiséget, hogy mire használhatatlanná válik, már egy ujjal pótolható legyen. Miáltal nincs kitéve annak az eshetőségnek, hogy oly kihasználhatatlan, parlagon heverő betűfajokkal lesz megterhelve, melyek által le van foglalva a hely és újabb betűk nem szerezhetők be. Így tehát kénytelen dívatját mult betűfajokkal tovább dolgozni.

Praktikus anyag még a kis nyomdának három fok írott betű (12, 16, 24 pontos). Ennek megválasztását azonban a tulajdonosra kell bízni. A sokféleből bajos volna ajánlani, de mert az írásbetű oly betűfaj, mely mindig alkalmazható: így egyéni ízlése szerint választhatja meg a tulajdonos. Erre vonatkozólag csak annyi a megjegyzésem, hogy az említett fokokon kívül más fokok nem szükségeltetnek. Rondírástól tartózkodjon a kis nyomda tulajdonosa; ez oly betűfaj, mely idejét multa és ma már alig keresik. Még egy betűfaj van, melyre kis üzemű

nyomdának okvetlen szüksége van. Ez pedig a 12 pontos írógépbetű, mely nagyon előnyösen használható és a kis nyomda praxisában nélkülözhetetlen.

Miután a kis nyomda egyik legelterjedtebb terméke a névjegy, ehhez is megfelelő betűről kell gondoskodni. Ennél a nyomtatványfajnál is sok ízléstelenséget tapasztalhatunk. Kezembe akadt már oly névjegy is, mely közönséges angol vagy francia antiqua (nem mediaevalis jellegű) verzálisból volt szedve. Nem akarom állítani, hogy abból nem lehet névjegyet szedni, de gusztus kell az ilyesmi elfogadásához. A névjegyekhez használatos betűkből a leggyakrabban keresett az Azuré, könyvelven mágnásbetűnek elnevezett betűfaj, de nem a szecessziós metszésű, mely lerombolja egyik-másik névjegy komolyságát, hanem vagy mediaevalis jellegű, vagy pedig közönséges antiqua jellegű. Ezek egyike vagy másika ajánlható a beszerzésre. Sorozatuk három fokból áll és pedig hat, nyolc és tíz pontosból; egyik-másik öntöde azt a különlegességet is teszi, hogy kapitálchennel szállítja, ami azonban egész pompásan mellőzhető, ha figyelembe vesszük az egytetemes betűvonalt és ennek alapján rendeljük a betűanyagot; ekkor a kapitálchent a kisebb fokokkal pótolhatjuk. Ami pedig a rendelést illeti, elég ha mindenik fokból egy-egy minimumot rendelünk.

Végére értem volna a kis nyomda betűanyagának. Attérek a diszitőanyagra és a léniaszükségletre. Ami a diszitőanyagot illeti, a gazdag és változatos sorozatok — magától értetődik — alkalmazhatók a legpraktikusabban. Különösen azok, melyek léniaakkal kombinálhatók s két színben nyomtathatók. A legjobb szolgálatot azonban az alkalmoszerű vignettáktól várhatjuk, melyek szintén lénia kombinációban nyernek kiegészítést. A diszitőanyagnál is csak azt az elvet ajánlhatjuk, hogy az anyag sokaságától tartózkodjunk s a rézléniaanyag se terjedjen ki fölösleges dolgokra. Egy pontos lénia csak a feketéből legyen, míg a többi mind kétpontos: fekete, finom és szaggatott, a félfeketét az egy pontos fekete pótolja. A kizáróanyagról nem szólok, mert abból bármennyi is áll rendelkezésünkre, sohase lehet annyi, hogy kárba veszne, sőt mennél többel rendelkezünk, szedünk annál könnyebben dolgozik; a kizáróanyagból ajánlható a megrendelt betűmennyiségnek tizenöt százalékat beszerezni. Egy kis kézi tégelyes sajtóról azonban lehet gondoskodni, mely a névjegynyomatáskor nagyon jó szolgálatot tesz. Viszont a gépek megválogatása is oly dolog, mely az illető anyagi erősségétől függ. Főlöszeges volna tehát megjegyezni, hogy a jó gép előnyben részesítendő.

Mindezek után csak az a megjegyzésem, hogy praktikus és szakoszerű berendezéssel templomokat lehet emelni a szép kultuszának. És nem is kell annyi hozzá, amennyit némelyek feltételeznek. A nagymérvű konkurenciában pedig ne tekintsenek a közönség tudatlanságára, mely a nyomdászatban a szépet, legalább itt minálunk, még alig ismeri, hanem iparkodjanak maguknak — ha már az anyagi szempont a fő — egy kis erkölcsi hasznot is szerezni, mely némelykor előbb vezet a Krüzusok birodalmába, mint a szép fogalmának a tekintetbevétele nélküli lázas munkálkodás. *Hermann Károly.*

